

Majewski, Andrzej

Datacja rozejmu dywilińskiego

Przegląd Historyczny 92/4, 447-449

2001

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

M I S C E L L A N E A

ANDRZEJ MAJEWSKI
Uniwersytet Warszawski
Instytut Historyczny

Datacja rozejmu dywilińskiego

Zawarty pomiędzy Rzeczpospolitą a Moskwą rozejm w wiosce Dywilino (Deulino), położonej pod Monasterem Troicko–Siergiejewskim, jest bardzo różnie datowany w literaturze przedmiotu.

Przyjrzyjmy się najpierw monografiom. Niektórzy historycy utrzymują, że rozejm dywiliński został zawarty 1 (11) grudnia 1618 (Ludwik Kubala¹, Leszek Podhoro-decki², Anna Filipczak–Kocur³). Inni z kolei podają datę 3 stycznia 1619 (Władysław Czapliński⁴, Andrzej Andrusiewicz⁵). Jeszcze inni twierdzą, że rozejm podpisano 11 grudnia 1618 r., a miał obowiązywać od 3 stycznia 1619 do 3 lipca 1633 (Stanisław Kobierzycki⁶, Adam Naruszewicz⁷, Adam Darowski⁸, Henryk Wisner⁹). Natomiast zdaniem Władysława Godziszewskiego rozejm został podpisany 11 grudnia 1618, zaś wszedł w życie 4 stycznia 1619 i obowiązywał do 5 lipca 1633¹⁰.

Podobnie sprawa datacji rozejmu dywilińskiego wygląda w syntezach i podręcznikach. Michał Bobrzyński¹¹ i Wacław Sobieski¹² piszą, że rozejm zawarto w roku 1618. Józef Szujski¹³ podaje datę 11 grudnia 1618. Tę samą datę znajdujemy

¹ L. Kubala, *Jerzy Ossoliński*, Warszawa 1924, s. 23.

² L. Podhoro-decki, *Jan Karol Chodkiewicz*, Warszawa 1982, s. 251; i d e m, *Wazowie w Polsce*, Warszawa 1985, s. 146.

³ A. Filipczak–Kocur, *Skarb koronny za Zygmunta III Wazy*, Opole 1985, s. 120.

⁴ W. Czapliński, *Władysław IV i jego czasy*, Warszawa 1976, s. 51.

⁵ A. Andrusiewicz, *Dzieje wielkiej smuty*, Katowice 1999, s. 417.

⁶ S. Kobierzycki, *Historia Vladislai Poloniae et Sueciae principis*, Dantisci 1655, s. 606.

⁷ A. Naruszewicz, *Historia Jana Karola Chodkiewicza, wojewody wileńskiego, hetmana wielkiego W. X. Lit.* t. II, Warszawa 1805, s. 160–161.

⁸ A. Darowski, *Prawa Władysława do korony carskiej* [w:] *Szkice historyczne*, seria druga, Petersburg 1895, s. 337 i nn.

⁹ H. Wisner, *Zygmunt III Waza*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1991, s. 143; i d e m, *Władysław IV Waza*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1995, s. 27.

¹⁰ W. Godziszewski, *Polska a Moskwa za Władysława IV*, Kraków 1930, s. 8–9.

¹¹ M. Bobrzyński, *Dzieje Polski w zarysie* t. II, Warszawa 1881, s. 186.

¹² W. Sobieski, *Dzieje Polski* t. I, Warszawa 1938, s. 206.

¹³ J. Szujski, *Dzieje Polski* t. III, Lwów 1864, s. 211.

w „Historii powszechnej XVI–XVII wieku” Zbigniewa Wójcika¹⁴ i „Wielkiej historii Polski”¹⁵. Również Władysław Czaplinski w „Zarysie historii Polski do 1864 r.” pisał, że rozejm zawarto w grudniu 1618 r.¹⁶ Natomiast w „Dziejach Polski nowożytnej” Władysława Konopczyńskiego¹⁷, „Dziejach Rosji” Zbigniewa Wójcika¹⁸, „Historii Polski” pod red. Tadeusza Manteuffla¹⁹ i „Zarysie historii Polski” pod red. Janusza Tazbira²⁰ występuje data 3 stycznia 1619. Z kolei Jerzy Topolski w „Zarysie dziejów Polski”²¹, Henryk Samsonowicz w „Historii Polski do roku 1795”²² i Maria Bogucka w „Historii Polski do 1864 roku”²³ piszą, że rozejm zawarto w styczniu 1619 r. Natomiast Tadeusz Cegielski i Katarzyna Zielińska w podręczniku do historii nowożytnej dla klasy II liceum ogólnokształcącego podają tylko datę roczną — 1619²⁴.

Aby ustalić prawdziwe daty rozejmu dywilińskiego, trzeba uważnie odczytać źródła. W kopii polskiego aktu rozejmu, przechowywanej w Bibliotece Czartoryskich, czytamy, że rokowania w Dywilinie zakończyły się 11 grudnia 1618 i tego dnia podpisano traktat rozejmowy²⁵. Rozejm miał obowiązywać, według ruskiego kalendarza, od 25 grudnia 7127 do 25 marca [!] 7141, tj. od 3 stycznia 1619 do 3 lipca 1633, według kalendarza polskiego²⁶. Taką samą datacją rozejmu podaje inny dokument, zatytułowany: „Traktaty Moskiewskie z Komissarzami Koronnemi in Anno 1628 [!] 11 Decembris skończone”. Według tego dokumentu rozejm miał obowiązywać od 25 grudnia 7127 do 25 czerwca 7141, czyli od 3 stycznia 1619 do 3 lipca 1633²⁷. Identyczne daty znajdujemy w diariuszu Jakuba Sobieskiego²⁸ oraz w liście komisarzy do starosty orszańskiego Aleksandra Sapiehy²⁹.

Datę podpisania rozejmu (11 grudnia 1618) można przyjąć bez zastrzeżeń, ponieważ źródła są co do niej zgodne. Wątpliwości nie budzą też daty obowiązywania rozejmu, podane według ruskiego kalendarza. Zostały one jednak nieprawidłowo przeliczone na kalendarz gregoriański. Różnica między kalendarzem juliańskim a gregoriańskim wynosiła w XVII w. 10 dni. Jeżeli więc rozejm dywiliński, według kalendarza juliańskiego,

¹⁴ Z. Wójcik, *Historia powszechna XVI–XVII wieku*, Warszawa 1996, s. 350.

¹⁵ *Wielka historia Polski*, red. S. Grodziski, J. Wyrozumski, M. Zgórnjak, t. IV: S. Grzybow-ski, *Dzieje Polski i Litwy (1506–1648)*, Kraków 2000, s. 320.

¹⁶ W. Czaplinski, *Zarys dziejów Polski do roku 1864*, Kraków 1985, s. 250.

¹⁷ W. Konopczyński, *Dzieje Polski nowożytnej t. I: 1506–1648*, Warszawa 1936, s. 248.

¹⁸ Z. Wójcik, *Dzieje Rosji 1533–1801*, Warszawa 1981, s. 102.

¹⁹ *Historia Polski*, pod red. T. Manteuffla, t. I: *Do roku 1764*, cz. II: *Od połowy XV w.*, red. H. Łow-miański, Warszawa 1969, s. 530.

²⁰ *Zarys historii Polski*, red. J. Tazbir, Warszawa 1980, s. 240.

²¹ J. Topolski, *Zarys dziejów Polski*, Warszawa 1986, s. 75.

²² H. Samsonowicz, *Historia Polski do roku 1795*, Warszawa 1990, s. 185.

²³ M. Bogucka, *Historia Polski do 1864 roku*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1999, s. 163.

²⁴ T. Cegielski, K. Zielińska, *Historia: dzieje nowożytne. Podręcznik dla klasy II liceum ogólnokształcącego*, Warszawa 1997, s. 163.

²⁵ Przymierze z Moskwą od Roku 1619 dnia 3 miesiąca stycznia na lat 14 aż do Roku 1633 lipca 3 dnia, B. Czart., Teki Naruszewicza, t. 110, s. 811.

²⁶ Ibidem, s. 797.

²⁷ Traktaty Moskiewskie z Komissarzami Koronnemi in Anno 1628 [!] 11 Decembris skończone, BPAN Kraków, rkps 1051, k. 281.

²⁸ J. Sobieski, *Diariusz expeditiej moskiewskiej...*, B. Czart., rkps 2763, s. 65.

²⁹ Komisarze do Aleksandra Sapiehy, z obozu pod Monasterem Troicko–Siergiejewskim, 12 grudnia 1618, AGAD, AR II, 694.

wchodził w życie 25 grudnia 7127 (1618) i obowiązywał do 25 czerwca 7141 (1633), to, po dodaniu do tych dat 10 dni, otrzymamy 4 stycznia 1619 i 5 lipca 1633 (a nie — 3 stycznia 1619 i 3 lipca 1633). Datę styczniową potwierdza list Jana Hrydzicza: „Oznajmuję, iż jadę do KJM Pana naszego Miłościwego posłany od królewica JM i od IchMPP komisarzy z tą wiadomością, że postanowiony i poprzysiężony pokój z Moskwą na lat 14 i na miesiący 6 od dzisiejszego dnia Narodzenia Pańskiego Ruskiego”³⁰. Ruskie Boże Narodzenie, według kalendarza gregoriańskiego, przypadało wówczas na 4 stycznia 1619.

Z powyższych ustaleń wynika, że błędne datyienne rozejmu dywilińskiego, występujące zarówno w opracowaniach, jak i w źródłach, są spowodowane niewłaściwym przeliczaniem z kalendarza juliańskiego na gregoriański. Prawidłowe datyienne podaje tylko wspomniany wyżej Władysław Godziszewski.

Osobną kwestią są daty roczne. W cytowanych wyżej monografiach, syntezach i podręcznikach raz podaje się rok 1618, a raz 1619. Powstaje zatem pytanie, którą z tych dat należy przyjąć, a którą odrzucić? Nie bierzemy tu pod uwagę, oczywiście, literatury rosyjskiej, ponieważ Rosjanie używali kalendarza juliańskiego, zgodnie z którym rozejm został podpisany 1 grudnia 1618 i wchodził w życie 25 grudnia 1618. W związku z tym rosyjscy historycy mogą bez obaw podawać rok 1618, i tak zresztą rozejm ten jest w rosyjskich pracach datowany. Problem dotyczy natomiast polskiej literatury historycznej. Wydaje mi się, że polscy historycy powinni podawać rok 1619, bowiem od tego roku, według kalendarza gregoriańskiego, rozejm miał obowiązywać. W przypadku zaś podawania daty 11 grudnia 1618 wypadałoby zawsze zaznaczać, że rozejm został wtedy tylko podpisany, a wchodził w życie 4 stycznia 1619.

³⁰ Jan Hrydzicz do NN, z Borysowa, 4 stycznia 1619, AGAD, AR II, Suplement, 320(1).

MISCELLANEA

Andrzej Majewski — The Datation of the Truce of Dywilino

The author draws attention to divergencies in the dating of the truce of Dywilino (Deulino) in Polish historical writings. Emphasis is placed on the fact that all the sources mention the date of 11 December 1618 as the day of the signing of the truce, which was to be in force since 3 January 1619 to 3 July 1633 (according to the Gregorian calendar). A. Majewski is of the opinion that the departure from this date, occurring in historiography, is the outcome of a mistaken translation of dates from the Julian calendar, used in the sources, into the Gregorian one.

DISCUSSIONS

Jarosław Nikodem — The Assumption of Power by Jagiełło in 1377

A polemic with researchers who claim that the first-born son and foreseen successor of Olgierd, the Duke of Lithuania, was Fedor and not Jagiełło, the future King of Poland. In the opinion of the author, a careful interpretation of the sources (especially the Ruthenian letopis as well as documents and chronicles of the Teutonic Order) does not entitle to formulate this particular hypothesis and several other excessively bold proposals.

REVIEWS

COMMUNICATIONS